

Demeter-normen in de praktijk: Hoe houden we het gezond

Ruud Hendriks

Deze zomer stonden in de krant weer volop artikelen over het omgaan met *Phytophthora*, de schimmel die de aardappels de laatste jaren in toenemende mate teistert. Daarnaast worden kippenhouders geconfronteerd met een ophokplicht in een poging om de vogelgriep buiten de deur te houden. In dergelijke kwesties bestaan er grote verschillen van inzicht tussen de gangbare en de biologische boeren. In deze 'Demeternormen in de praktijk' een schets van de manier waarop de biologische boeren hun gewassen en vee gezond houden. Want ook binnen de biologische sector vinden we grote verschillen in benadering. Gingen de vorige artikelen in deze reeks vooral over normen, dit keer is meer de visie als ingang genomen.

Drie benaderingsmethoden

Voorop staat dat een biologische boer of tuinder altijd zal proberen het gewas of het dier via de teeltmethode zo gezond mogelijk te houden. De teler van gewassen werkt met een combinatie van optimale bodembewerking, bemesting, vruchtwisseling, rassenkeuze, et cetera. De dierhouder zoekt het in zaken als ras, fokkerij, huisvesting, voersamenstelling, voerkwaliteit en uitloop. Wanneer ondanks alle voorzorgsmaatregelen toch ziektes optreden zijn er verschillende ingangen waarlangs een oplossing kan worden gezocht.

1. Middelen die de gangbare middelen vervangen ("geen chemie benadering", zie voetnoot).
2. Een oplossing op basis van het ecosysteem ('agro-ecologische benadering').
3. Een oplossing op basis van de eigenwaarde van het organisme en/of het

spirituele in de landbouw ('integriteitsbenadering').

foto: Anna de Weerd

Luizen: pyrethrum, natuurlijke vijanden of preparaten

Problemen met luizen zijn een goed voorbeeld om de drie benaderingswijzen te illustreren. Denkend vanuit de 'geen chemie benadering' is pyrethrum een geschikt middel. Chemisch-synthetische middelen mogen niet worden gebruikt. Pyrethrum is echter een natuurlijk middel dat wordt geëxtraheerd uit bloemen. Het doodt luizen uitstekend en is in die zin een geschikte vervanger. Het breekt anders dan gangbare middelen zeer snel af, dus is er voor de consument geen risico. Nadeel is wel dat naast de luizen ook alle natuurlijke vijanden zoals gaasvliegen, sluipwespen en dergelijk worden gedood.

Vanuit de agro-eco benadering is pyrethrum dus geen oplossing. Het stimuleren van natuurlijke vijanden, bijvoorbeeld door het inzaaien van bloemstroken, is een oplossing die wel goed past binnen deze denkwijze. Voor omschakelende boeren is het een verrassing om te ervaren hoe luizen in graan in korte tijd weer kun-

nen verdwijnen door de ontwikkeling van natuurlijke vijanden. Ook via de bodem is soms wat aan luizenoverlast te doen. Luizen voeden zich graag met een gewas dat een overmaat aan eiwit in het sap in de vaatbundels heeft. Door evenwichtige groei, dus een gematigd stikstofaanbod, wordt het gewas minder aantrekkelijk voor luizen.

De teler die nog een stap verder wil in het denken vraagt zich af wat de rol van de luis is en zoekt naar een manier om als teler de rol van de luis over te nemen. Insecten, waaronder luizen, brengen het dierlijke aspect, de astraliteit in een gewas. Het gebruik van preparaten op basis van dierlijke producten, zoals de bd-teler dat doet, kunnen een ondersteuning van het gewas geven die het massaal optreden van luizen onnodig maakt.

In alle drie bovengenoemde teeltmethoden kan het predikaat biologisch worden toegekend, maar de aanpak om dat predikaat te bereiken verschilt enorm.

Demeternormen plantaardige productie

De Demeternormen voor de akkerbouwers en tuinders ten aanzien van de gewasbescherming zijn niet anders dan de biologische normen. Vanuit de biologisch-dynamische visie zijn wel enkele teeltnormen gesteld. Zo mag het bouwplan uit niet meer dan 50% hakvruchten bestaan. Hiermee wordt bewerkstelligd dat intensieve en extensieve teelten elkaar afwisselen. Verder moet tenminste 16% van het areaal met groenbemesters worden ingezaaid. Dit komt de bodem ten goede. Ook moet aangevoerde mest voor tenminste 60% bestaan uit vaste, biologische mest. Daarmee wordt de bodem gevoed en niet de plant. Het gebruik van snelwerkende hulpstoffen is voor een

foto: Alexis van Erp

BD-Vereniging tegen ophokplicht

Minister Veerman heeft besloten dat alle professioneel gehouden kippen per maandag 22 augustus niet meer buiten mogen lopen. De achtergrond van deze "ophokplicht" is dat trekvogels vanuit met vogelgriep besmette gebieden, andere trekvogels die over Nederland vliegen zouden kunnen besmetten. Er zou zo ontlasting van besmette vogels in uitlopen terecht kunnen komen. En zo zouden Nederlandse kippen besmet kunnen worden met vogelgriep. Een nieuwe uitbraak zou funest zijn voor de pluimveesector.

De kippen dan maar binnen houden is symptoombestrijding vanuit een zieke pluimveesector. Ook is er geen eensluidend wetenschappelijke onderbouwing voor een noodzaak hiertoe. De BD-Vereniging is dan ook tegen een ophokplicht. Demeter-boeren worden zo wel meegetrokken met de tekortkomingen

van de bio-industrie. Voor Demeter-kippen heeft het grote gevolgen dat ze niet naar buiten mogen zoals ze dat gewend zijn. Het geeft veel stress en op termijn problemen met verenippen.

Wat echt aangepakt moet worden zijn de te hoge concentraties kippen in bepaalde gebieden, de enorme hoeveelheden kippen per oppervlakte en het gesleep met dieren. De balans is zoek en die moet worden hersteld. Dit werkt door in de vatbaarheid van kippen voor ziektes. In plaats van alles willen afschermen en ontsmetten moeten kippen meer weerstand krijgen. Juist doordat de kippen buiten lopen en hun voer zelf bij elkaar scharrelen kunnen de kippen tegen een stootje.

Door te kiezen voor Demeter-eieren kies je voor boeren die op deze manier met hun kippen werken!

Demeter-boer aanzienlijk meer beperkt dan voor zijn biologische collega.

foto: Louis Bolk Instituut

Phytophthora: loof doden, compostthee, resistentie

Voor de aardappelziekte Phytophthora, een schimmel die elk jaar agressiever optreedt, kan het beeld er als volgt uit zien.

Vanuit de 'geen chemie' benadering gedacht: er is geen middel dat de gangbare middelen kan vervangen, dus wanneer de ziekte optreedt in het blad moet het loof worden gedood door te klappen en te branden. Dat geeft veel lagere opbrengsten omdat het gewas ruim voordat het is volgroeid wordt geoogst.

Vanuit de agro-eco benadering is bij de rasselectie gezocht naar planttypen die een open gewasstructuur hebben. De wind kan daar beter doorheen zodat het gewas sneller opdroogt en dus minder besmettingsrisico loopt. Een andere invalshoek zijn de natuurlijke vijanden van de schimmel. Phytophthora kan worden gepredateerd door andere schimmels. Deze bleken voor te komen in compostthee, wat kan worden uitgespoten over het blad. Er zijn wel eens gunstige effecten mee behaald, maar de methode is

niet betrouwbaar gebleken voor toepassing op praktijkschaal.

Vanuit de integriteitsbenadering kan de vraag worden gesteld waarom de schimmel zoveel agressiever wordt. Het kan bijvoorbeeld een reactie van de schimmel zijn op de houding van de mens om phytothora extreem te bestrijden. In dat geval ligt de oplossing misschien in het zoeken naar een acceptabele aanwezigheid van de schimmel, bijvoorbeeld door rassen te kiezen met een redelijke resistentie in het blad en een hoge resistentie in de aardappelknol, zodat de schimmel daar in elk geval geen schade kan veroorzaken. Een heel andere ingang tot een oplossing kan worden gezocht in de werking van de zon en maan. Bijvoorbeeld bij het poten van de aardappels, maar ook bij bewerkingen kan worden gezocht naar de optimale constellatie (zie ook elders in dit blad).

Uitwerking voor de veehouderij

De recente dreiging van de vogelgriep is een actueel voorbeeld binnen de dierhouderij. De 'geen chemie benadering' wordt in de pluimveehouderij vertaald naar ophokplicht. Voor vogelgriep bestaat geen geschikt me-

dicijn dus de manier om er vanaf te komen is het domweg niet te krijgen. Door volledige isolatie probeert men de ziekte buiten de deur te houden. Inderdaad chemievrij, maar een oplossing die veel biologische pluimveehouders niet wensen. Vanuit de agro-ecologische benadering is het van belang de dieren zo te houden dat ze maximale weerstand hebben. Voor een kip betekent dat een uitloop met beschutting en groen, een hok met veel licht en lucht, hele granen om te eten, et cetera. Door kippen naar hun aard te houden wordt de ziekte niet volledig buiten de deur gehouden en zal ook zeker optreden, maar ervaringen uit het verleden laten zien dat kippen die buiten lopen niet zo massaal sterven aan vogelgriep. Over het aandeel van de kippen dat zal sterven bij een uitbraak zijn de meningen verdeeld. Vanuit de integriteitsbenadering kan de boer de vraag stellen wat de betekenis van vogelgriep is, waarom deze optreedt en wat te doen om de noodzaak van het optreden weg te nemen. Een echt antwoord op die vraag ben ik in de praktijk niet tegengekomen, maar het is denkbaar dat energetische en/of meditatieve behandeling zoals deze bij gewassen en bedrijven wordt gebruikt, ook hier een effect heeft. Het lijkt er wel op dat door de ziekte een appel gedaan wordt aan de mens om de bio-industrie terug te brengen tot verantwoorde proporties. Nu zijn er hoge concentraties kippen in bepaalde gebieden, grote bedrijfseenheden en er worden veel kippen getransporteerd.

Verskil in behandeling van gewas en vee

In de plantaardige productie wordt de inzet van chemisch-synthetische middelen volledig afgewezen. Dat kan in het uiterste geval tot gevolg hebben dat een teelt verloren

gaat. In de veehouderij hebben we de plicht op ons genomen het dier te verzorgen. Die plicht gaat verder dan bij de teelt van gewassen, dus gangbare middelen worden niet afgewezen zoals in de plantaardige sector het geval is, maar er is wel een aantal beperkingen gesteld.

Wanneer een dier ziek wordt zal de biologisch (dynamische) veehouder eerst natuurlijke, homeopathische of antroposofische middelen gebruiken. Als het nodig is, wordt terug gegrepen op chemisch/synthetische middelen zoals allopathische medicijnen en antibiotica. Dat mag alleen op basis van een advies van een dierenarts. Dieren met een productief leven van minder dan een jaar mogen niet vaker dan één keer worden behandeld. Overige dieren mogen in principe niet vaker dan drie keer in hun leven worden behandeld. Een uitzondering geldt voor wettelijk verplichte vaccinaties, bestrijding van parasieten die aan de buitenkant van het dier zitten, of in de situatie van een epidemie. Bij meer behandelingen moet het product of dier als gangbaar worden behandeld. Wanneer een dier wordt behandeld met een synthetisch medicijn moet voor de zekerheid twee keer de wettelijke wachttermijn worden aangehouden. Zeer recent is een Demeter-norm gesteld waarin het gebruik van genetisch gemanipuleerde diergeneesmiddelen is verboden. Dergelijke middelen zijn biologisch wel toegestaan. ■

Voetnoot

De terminologie is ontleent aan "Hoe natuurlijk is de biologische landbouw", gepubliceerd door het Louis Bolk Instituut in Driebergen.

Buitenkip slachtoffer van bio-industriekip

Hans Meyer

Het is zover. De lobby van de bio-industriekippenhouders heeft zijn zin. Vorig jaar nog niet, maar nu is het ministerie 'om'. Waarom? Meer angst. De situatie met betrekking tot de vogelgriep in Oost-Azië is aantoonbaar verslechterd. Er zijn mensen overleden, maar details kennen we niet. We weten überhaupt heel weinig over de feitelijke verspreiding van het virus. Veel veronderstellingen, veel 'als-en', weinig kansberekening, weinig wetenschap! Virologen waarschuwen voor het risico van een pandemie als destijds de Spaanse Griep, mocht het H5N1-virus muteren naar een voor mensen gevaarlijke vorm. Daarvoor moeten een aantal bijzonder kleine risico's min of meer gelijktijdig uitkomen. Als twee risico's van bijvoorbeeld 1 op 1000 gelijktijdig moeten uitkomen, dan is de kans (het risico) dat zulks gebeurt niet 1 op 2000, maar 1 op 1.000.000. Virologen zijn echter niet in staat het risico waar zij voor waarschuwen te kwantificeren.

Wat zou het beleid moeten zijn? Zorgen dat het H5N1-virus niet in Nederland komt! Dus afschieten die ganzen uit Rusland. Als we probleemloos miljoenen kippen over de kling jagen, dan kunnen die paar ganzen er ook nog wel bij. Het wereldwijde risico waar virologen beducht voor zijn maakt zo'n actie beslist aanvaardbaar. Dat afschieten kan, in tegenstelling tot het vermoorden van onze kippen, wel met beleid. Die ganzen maken onderweg tussenlandingen. Schiet een representatieve steekproef af en onderzoek ze op aanwezigheid van het virus. Virus aanwezig: verder afschieten; geen virus: klaar! Een steekproef is beslist zinnig omdat 'onze' ganzen uit een gebied komen waar de ziekte (nog?) niet heerst. Maar deze strategie is onvoldoende. Er zijn veel meer risico's op insleep van het virus. Alle mensen, voertuigen, vliegtuigen en schepen die uit besmette of verdachte gebieden komen ontsmetten. Ontsmettingsmatten op Schiphol, ontsmettingsmatten voor alle pluimveebedrijven, voor alle veevoederfabrieken, et cetera.

Het alternatief is vaccineren, en wel meteen, niet wachten tot het te laat is. Niet zeuren over exportbelangen. Nederland exporteert heel veel eieren naar Duitsland. Duitsland is ook beducht en wil ook gaan ophokken. Als Nederland en Duitsland gaan vaccineren volgen de andere landen ook wel. Vietnam is al begonnen. In Duitsland is men al vrij ver gevorderd met het ontwikkelen van een vaccin. Gezien de risico's van het H5N1-virus volgens virologen, zouden we er alles aan moeten doen om het virus de wereld uit te krijgen of te neutraliseren. Buitenkippen binnenhouden is halfslachtig gerommel in de marge om schijnveiligheid te suggereren! Ten faveure van de bio-industrie met zijn 'watjes'.

Veerman zei het zelf: "de moderne productiedieren zijn niet robuust genoeg". Bewijs? Bij de vogelpest in 2003 zijn geen zieke dieren aangetroffen onder de ouderwetse hoenderassen.

Veerman neemt zijn verantwoordelijkheid niet. Hij is wel bang dat er in Nederland mensen aan het H5N1-virus komen te overlijden en hij daar de schuld van zal krijgen. Maar het nemen van adequate maatregelen durft hij niet aan!

Hij danst weer eens naar de pijpen van de bio-industrie. ■